

- Наук.-метод. посіб.– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999.– 70 с.
6. Каталог наукових праць О. Рисака, присвячених Лесі Українці.– Луцьк, 2000.– 52 с.
  7. Леся Українка: Бібліографічний покажчик праць викладачів, аспірантів та студентів ВДУ ім. Лесі Українки (1957–2000).– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001.– 34 с.
  8. Незгасна зоря України: Поетична антологія.– Луцьк: Надстир’я, 2001.– 71 с.
  9. Причащаючись Лесиним словом.– Луцьк: Б. в., 2001.– 10 с.
  10. Леся Українка: Бібліографічний покажчик праць викладачів, аспірантів та студентів ВДУ ім. Лесі Українки (2000–2005).– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006.– 38 с.

УДК 821.161.2-1.09

Олена Рисак-Маланій

КОЛЬОРОВА СИСТЕМА КООРДИНАТ У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ БАРКИ

Ідеться про кольорову систему координат поезій Василя Барки, про вмiле використання поетом художніх прийомів, властивих малярському мистецтву. У його поезії органічно синтезується у слові орнаментально-графічні візерунки, об’ємні форми, різнобарвна кольорова палітра, гра світла й тіні, завдяки чому досягається ефект панорамності, голографічності. Колір постає певними трансценденцією, простором існування, можливістю пізнання дійсності крізь призму мистецтва.

Ключові слова: колір, простір, кольорова палітра, синтез мистецтв, символіка кольору.

Rysak-Malaniy O. The Coloured System of Coordinates is in Poetry of Vasilii Barki. The article deals with colour-related frames of reference in V. Barka’s poetry and with poet’s skilful use of belles-lettres devices usually peculiar to painting. V. Barka’s poetry uses words to synthesize ornamental graphic patterns, forms which contain volume, broad colour diversity, and interplay of light and shadow in an organic manner. In these ways his poetry achieves panoramic and holographic effects. To a certain extent colour appears transcendental, it becomes a kind of space for existence and offers the possibility of perceiving reality by means of art.

Key words: colour, space, palette, synthesis of arts, colour symbolism.

Властива поезії Василя Барки емоційність, яка переростає в почуттєвість, проявляється і в кольорі, і в енергійності композиції, і, напевне, головним чином – у фактурі: то він смакує густі, насичені барви, то, ніби ледь торкаючи пензлем, дає лише прозорий натяк на колір. Вибудовує “живописну” лінію своїх поезій автор за допомогою широкого спектра кольорів, за допомогою контрастних прийомів світла й тіні. Ми спостерігаємо повний чуттєвості та драматизму процес творення світу, в якому з хаосу і протиборства кольору та світла проступають монументальні контури деякого гармонійного космосу. Барка втілює через колір своє інтуїтивно-цілісне сприйняття світу, реальності. Він вільно варіює прийомами: ми бачимо розмиті й об’ємні форми, орнаментально-графічні візерунки. У його пейзажних замальовках знаходимо відчайдушно сміливі поєднання “різногарячих” кольорів, що визначає емоційну напругу поезії.

У колориті морських пейзажів Василя Барки владарює не легке, прозоре світіння, а густа, щільна кладка темних барв. Власне чорного не так уже й багато, але він слугує основою всієї кольорової системи, яка розвивається від чорного й темно-зеленого до прозорої, сяючої білизни. Відчуття стійкості, слухності, яке було важливе для поета, досягається способом моделювання деталей локального, предметно-визначального кольору (білого) іншим кольором, інколи контрастним. Яскраві (огненні, багряні, золотисті) кольори не тільки слугують організуючими акцентами, а й надають урочистості ноті, вочевидь досить потрібної поетові-художникові. Така яскрава система повертає звичайно до романтичної яскравості й насиченості кольору. Але вона дає змогу використати колір в повну його силу й становить певне з’єднання між романтичною системою кольорових акцентів і чистою яскравого кольору імпресіонізму.

Пейзажі Василя Барки настільки багаті барвами, насичені кольором, пронизані світлом, що його сміливо можна зарахувати до когорти художників слова поруч із М. Коцюбинським (творчістю якого, до речі, Барка теж захоплювався), а його поезію сміливо можна назвати “малярством у слові” (за Р. Кухарук): “Шипшина щаслива, троянда радіє. А верби зеленоволосі в поривах печалі і досі”, “Травини, мов на весіллі, міняться росами, Весельчастими намистами, торкають струмок корінцями босими, очима сяйво п’ють кольористими”, “Стала в лазурі туча, туча чорно кипуча”.

У Барки знаходимо вражальне (інколи – навіть шокувальне!) розмаїття барв, відтінків, кольорових нюансів: від чорного (“чорнющого”, “чорносинього”, “чорнорилого”, “чорно кривавого”) до білого (“крейдяно білого”, “білопелюсткового”, “біловишневого”, “молочного, як крейда”, “білого, мов сніжик”, “як молока білі чаші”) – ціла веселка незбагнено багатой кольорової палітри! Поет-художник володіє і вміло маніпулює цілим арсеналом барв, які використовує сміливо та виклично, дозволяючи собі художні вільності: “**В крові – зелений дух**”, “Світлиночка одновіконна, то **прожовтна**, то **біла**, то **червона...**”

Ось лише окремі приклади кольорового нюансування: голубий (лазурний, синьоокий, блакитний, синявий, бузковий, синястий), рожевий (рожевоцвітний, рожевоногі, орожевлюючий), жовтий (золоття, оранж, щирозлоті, рудоцегляна, димножовтий, золотий), червоний (кривавий, огненний, червоноокий, пурпурний, багряний, ясновишневий, ясно кровні), зелений (темнозелений, прозелень, зеленошумний, незелене), сірий (сиза, світлосизі, сизокрил, сідий), а також різноманітні, власноруч “намішані” кольори: пурпурно-сині, сизі-білі, зеленолазурний, жовточорний, срібен-зелен, синьозелений, золото-чорний, фіалково-сизо, срібнорожевий, срібно-біла, жовто-фіолі, пурпурно-чорні (“Безгрішні трави в **кольорових діадемах...**”). Барку цікавить колір не лише як певна зовнішня характеристика предмета чи явища, а й (за визначенням Ю. Кузнецова) – “колір миті”, те, що неповторне, єдине у своєму роді. Поет інколи надзвичайно бережно зіставляє кольори, а подеколи – ніби незграбно, похапцем намішує ті кольори, які випадково опинилися “під рукою”. Картини зимового пейзажу виписані рукою зрілого майстра, а поетична картина літа складається із золотого жита, степу, лану, втомленої блакиті (що складає українську символіку – кольори національного прапора), квітучого горизонту, гудіння бджіл: “І щебет! і струна бджолина; І в **золотім** вінці травина”, “Над **маками пожежно** грім: Соняшничинник марить”, “А **кров’ю сонця** мак сквітчався”.

У Барки провідною темою є тема просвітлення, оживлення вищим світлом найтемнішого, не пробудженого в природі, і в цій темі сконцентровано всю етичну програму поета. Світло розділяє простір і вихоплює його фрагменти, воно магічно-закличне. В. Барці вдалося наситити колір світлом, яке робить цей колір рухомим, не прикріпленим до предмета, до форми, просторовим, об’ємним. Світло й тінь

живуть за якимись своїми правилами, які то підкоряються правилам фізичного світу, то абсолютно ігнорують їх. Його світло – не просто атмосферне явище, воно швидше нагадує внутрішнє, підсвідоме світіння, яке прозирає в землі, зелені, небесах, морі. Це магія внутрішнього світла, це стихія рухомого світла, що переповнює всі пейзажі Василя Барки. Поет також володіє власним світлом (свіченням душі, яка чиста, освячена щоденними причастями й молитвами), тією внутрішньою органікою, яка дається людям, обдарованим природним художнім талантом. Його майстерне “виписування світлотіні... подібне до рембрандтівського”, а бачення об’єктів – “планерне... крізь рух повітря” (За Ю. Кузнецовим) [2, 54].

Кольоровий устрій поезій Василя Барки завжди неповторний, непередбачуваний. Поруч “живуть”, співіснують кольори, які, здається, прийшли з різних кольорових світів. Василь Барка надає перевагу поєднанню двох (інколи – трьох), часто досить протилежних – холодно-гарячих кольорів (сиво-синій, жовто-чорний, жовто-фіолі, синьо-зелений та ін.). Це розуміння кольорової гармонії з особливою послідовністю виявляється в пейзажних поезіях, особливо про море-океан. Насичена двобарвність визначає кольористичну будову поезій Барки, причому вони за незаперечними законами кольору посилюють звучання один одного. Білий колір займає особливе місце в палітрі Василя Барки: саме від нього завжди ведеться відлік, саме він є першо-основою, саме до нього йде сам автор і веде за собою читача. Білий колір асоціюється з досконалістю, побожністю, вірою, добром, любов’ю, щастям. Цей колір позначений (і заряджений) у Барки лише позитивною енергією, святістю, що “від неба”. Білий колір для поета – своєрідна “*tabula rasa*”, чиста дошка, на якій немає слідів гріховних, тут можна щодня, щомиті починати все спочатку (як у Ліни Костенко – “життя, розуміння, дороги, себе”).

Інколи з’являється у творах Барки так званий “рваний”, шматований кольоровий простір, пронизаний кольоровими спалахами, перемежований потоками фарб (часто – криваво-червоними). Поверхня ущільнюється, предмети й фігури стискаються, вписуються один в одного. За допомогою кольорових нашарувань, чергувань світла та темряви, контрасту теплих і гарячих тонів Барка досягає неабиякої експресивності. Саме кольористика задає певного настрою, вносить ліричний чи ностальгічний струмінь у поетичний світ, змушує читача-

глядача хвилюватися, переживати, колір, його “веселкові” варіації захоплюють, зачаровують, змушують ставати безпосереднім учасником величного дійства природи. Поезії Барки – це якась своєрідна “живописно-експресивна хвиля” у морі сучасної української літератури. Могутнє кольорове “ліплення” робить його маленькі пейзажні замальовки незбагненно експресивними, надзвичайно монументальними. Колір “кипить” і “булькотить” на поверхні, виступає наперед і відступає вглиб безмежного простору, це якась незбагненна “оргія кольорів”(Г. Баран). Натурний мотив (а всі пейзажі Барки, безперечно, натурні) у всій своїй просторовій експресії цілком переведений із “перспективної” на “кольорову” мову, на таку собі мову “кольористичної перспективи”. Емоційною енергією володіють не тільки то прозорі, то несподівано яскраві фарби, але й тривожно-ліричні ландшафти, що їх так майстерно вимальовує Василь Барка; часто оголюється безпосередність сприйняття натури, жива святковість кольору, радість, насичена кольором, невимушена свобода ритму.

Для поезії Василя Барки характерними є динамічна гра світлих і темних кольорів, багатство пластики та кольористики, експресія і гармонія (а подекуди й еkleктика) кольорів, тло його пейзажів змальоване широко та вільно, свіжими барвами, мазки чистих кольорів, часто розмиті (акварелі). Колір у Барки доволі характерний і специфічний. За його допомогою відбувається “художнє пізнання форм, об’єму, місця в просторі предметів за допомогою кольору” [3, 35]. Насичений колір, який виникає з глибин моря-океану, не створює тіней і не окреслює, а, швидше, розмиває контури предметів. Він створює відчуття чуда, майже містичного видіння, це якась *fata morgana*. Ми бачимо споглядальну відкритість і ліризм образів, гармонійно темних і світлих, яскравих тонів, – усе те, що є неповторною особливістю творчої манери Василя Барки. Помічаємо навіть деяке благородство, шляхетність стосовно кольору, що вказує на неабиякий художній смак і природне “чуття” кольору поета.

Цікава й символіка кольорів у Василя Барки. О. Лосєв досить цікаво трактує семантику та символіку кольорів: “синь дає нам відчуття прохолоди, нагадує навіть тінь”, “місячне світло (сяйво) є дещо холодне, сталеве. Воно є дещо електричне..., гіпноз” [3, 53–56]. У Барки знаходимо й міфопоетичне потрактування кольорової гами, і власне відчуття та розуміння символіки кольору. Його світобудова –

досить багатобарвна, не обмежена основними трьома (як у Г. Сковороди) “першокольорами”, вона – веселка, насичена безліччю кольорових відтінків, тонів, напівтонів, нюансів.

Отже, колір у художній картині світу Василя Барки постає четвертим виміром простору, додає смислового навантаження образам, породжує дивні, інколи досить незвичні асоціації. Колір – це водночас і своєрідний простір, який дає художникові можливість зробити “прорив” в інші світи, в інші виміри, зазирнути за його допомогою у внутрішній простір людини – у її душу. За допомогою кольорового нюансування поет прагне вирватися за межі того простору, що його оточує. Колір – одна з важливих складових частин системи світу поета, спосіб трансформації простору, оживлення, одухотворення предметів, речей, явищ. Колір для Барки – це змога трансцендентного сприйняття дійсності, неадекватного реагування на події. Це своєрідне вирішення завжди сучасної проблеми синтезу мистецтв у літературі.

Література

1. Барка В. Океан. Лірика.– Нью-Йорк, 1979.– 632 с.
2. Кузнецов Ю. Імпресіонізм в українській літературі кінця XIX – початку XX століття.– К., 1995.– 303 с.
3. Лосєв А. Філософія. Мифологія. Культура.– М., 1991.– 525 с.

УДК 821.161.2-1.09

Любов Ісаєнко

СМИСЛОВІ ПАРАМЕТРИ КОЛЬОРОВОГО УНІВЕРСУМУ “ЛІСОВОЇ ПІСНІ” ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Висвітлено питання символіки кольору, який Леся Українка майстерно використовує, щоб показувати багатогранність змальованого навколишнього світу та почуттєвої сфери героїв.

Ключові слова: універсум, колір, символ, духовний світ героя, стиль.

Isayenco L. Semantic Parameters of Coloured Ouniversoum of “Forest Song” of Lesia Ukrainka. The article is dedicated to the research into the problem of symbolist of color, which is used skillfully by Lesya Ukrainka to demonstrate versatility of the surrounding world and the perceptible sphere of the characters.

Key words: ouuniversoum, color, character, spiritual world of hero, style.